

LEO TOLSTOI

SEVASTOPOLI

LEO TOLSTOI

SEVASTOPOLI

 SAGA
EGMONT

Leo Tolstoi

Sevastopoli

SAGA Egmont

Sevastopoli

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa
julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726546361

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any
means without the prior written permission of the publisher, nor, be
otherwise circulated in any form of binding or cover other than in
which it is published and without a similar condition being imposed on
the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

Sevastopoli joulukuulla 1854.

Aamurusko alkaa juuri kullata taivaanrantaa Sapun-vuoren yläpuolella. Tummansininen merenpinta on jo heittänyt yltään yön hämärän ja odottaa vain auringon ensimmäistä sädettä alottaakseen iloisen värileikkinsä.

Merenpoukamasta huokuu kylmää ja sumua; lunta ei ole missään — kaikki on mustana, mutta pureva aamupakkanen käy kasvoihin ja narskahtelee jalan alla, ja vain meren etäinen, taukoamaton kohina, jonka silloin tällöin keskeyttää Sevastopolista kuuluva laukausten jyminä, häiritsee aamun hiljaisuutta. Laivoilla on kaikki vaiti; tiimalasi näyttää kahdeksaa.

Severnajan puolella alkaa yön hiljaisuus vähitellen vaihtua päivän häärinään: tuolla kulkee vahtisotamiehiä kiväärejiään kalisuttaen, tuossa tohtori jo kiiruhtaa sairashuoneelle, tuossa kömpii sotamies maaluolasta, pesee jäisellä vedellä ahavoittuneet kasvonsa ja kääntyen rusottavaa itää kohti ristii nopeasti silmänsä rukoillen Jumalaa. Tuossa taas mennä kitkuttavat natisten korkeat, raskaat kamelien vetämät madzhara-vankkurit, kuljettaen hautuumaalle vainajain verisiä ruumiita, joita ne ovat miltei täpötäyteen kuormatut... Kun lähestytte satamaa, tuoksahtaa omituinen kivihiilen, lannan, märän ja naudanlihan haju vastaan; sataa laatua tavaraa: halkoja, lihaa, vallikoppia, jauhoja, rautaa y.m. — on kasottain maallenousupaikan läheisyydessä. Eri rykmentteihin kuuluvia sotamiehiä, toiset reppuineen ja kivääreineen, toiset reputta ja kiväärittä, tunkeilee täällä joukolla, tupakoiden, riidellen, raahaten kuormia höyryalukseen, joka savua tuprutellen kelluu sillan kohdalla; pikkuveneitä täynnä kaikenlaista kansaa — sotilaita, merimiehiä, kauppiaita, naisia — laskee rantaan ja vesille.

— Grafskajaanko teidän jalosukuisuutenne?
Suvaitkaahan, — tarjoo teille palvelustaan kaksi tai kolme eronsaanutta matruusia nousten veneistään.

Valitsette sen, joka on lähinnä, harppaatte ruskean, puolimädänneen hevosenraadon yli, joka viruu liejussa veneen vieressä, ja käytte peräsimeen. Lähdette rannasta. Yltympärillänne on aamuauringossa välkkyvä meri, edessänne vanha matruusi kamelinnahkaisessa päällystakissaan ja nuori valkotukkainen poika, jotka molemmat vaitiollen hartaasti vetävät airoillaan. Katselette monijuovaisia laivajättiläisiä, joita sekä lähellä että kaukana keinuu lahdella — pieniä purjeveneitä, jotka mustina pisteinä liikkuvat taivaansinisellä merenpinnalla — kauniita, kirkasvärisiä kaupungin rakennuksia, joita aamuauringon ruusunhohtoiset säteet kultaavat tuolla puolen — aallonmurtajan valkoista vaahtoviirua ja upotettujen laivojen mustia mastonhuippuja, jotka siellä täällä surullisesti töröttävät vedestä — kaukaista vihollislaivastoa, joka häämöttää meren kuulakassa etäisyydessä — vaahtopäisiä laineita, joissa airojen nostamat suolarakkulat hyppelivät, — kuuntelette tasaista äänenhuminaa, joka vettä pitkin kiittää luoksenne, ja Sevastopolin mahtavaa ampumisen jymyä, joka teistä tuntuu yhä kasvavan.

Voineekohan ajatus, että tekin olette nyt Sevastopolissa, olla herättämättä sielussanne jonkinlaista miehuuden ja ylpeyden tunnetta ja voineekohan veri olla nopeammin virtaamatta suonissanne!

— Laskette suoraan Kistentinille (Konstantinille), teidän jalosukuisuutenne — sanoo teille vanha matruusi ja kääntyy tarkastamaan suuntaa, jonka annatte veneelle ohjaten oikealle.

— Onpas siinä vielä kaikki kanuunat, — huomauttaa vaaleatukkainen nuorukainen, tarkastellen laivaa, kun soudatte ohitse.

— Kuinkas sitten: se on uusi, siinä se Kornilov oli — virkkaa ukko, hänkin laivaa silmäillen.

— Katsohan, missä räjähti! — sanoo poika pitkän vaitiolon jälkeen, katsellen hajoavaa valkeaa savupilveä, joka äkkiä on ilmestynyt korkealle ilmaan lahden eteläisellä puolella ja jota seuraa räjähtäneen pommin räikeä pamaus.

— Se se nyt uudesta patteristaan ampuu, — lisää ukko ja sylkäisee välinpitämättömästi kouriinsa. — No, ala kiskoa, Mishka! parkaasin ohi painamme. — Ja venosenne soluu sukkelaan lahden leveillä mainingeilla, painuu tosiaankin sivu raskaan parkaasin, jota monine päälletysten sullottuine jauhomattoineen kömpelöt sotamiehet epätasaisesti soutavat, ja laskee kaikenlaisten rantaan kytkettyjen veneiden joukkoon Grafskajan laiturille.

Rantakadulla liikkuu meluten harmaita sotamiesjoukkoja, mustanuttuisia matruuseja ja kirjavia naisia. Akat myyvät vehnäleipiä, venäläiset talonpojat samovaareineen kaupitsevat huutaen varimakeaansa, ja heti ensimmäisillä porrasaskelmilla ajelehtii kaikenkokoisia ruostuneita tykinkuulia, pommeja, kartesseja ja valurautaisia kanuunia. Vähän kauempana on suuri tori, jossa huiskin haiskin viruu suunnattoman suuria hirssiä, kanuunanlavetteja, makaavia sotamiehiä; seisoo hevosia, kuormarattaita, vihreitä tykkejä ja kuulavaunuja, kytkettyjä kiväärejä; kulkee sotamiehiä, matruuseja, upseereja, naisia, lapsia ja kauppiaita — kuljetetaan vankkureilla heiniä, jauhomattoja ja tynnyreitä; siellä täällä ajaa kasakka ja upseeri ohi ratsain, kenraali roskissa. Oikealla puolen on katu suljettu vallituksella, ja ampuma-aukoissa seisoo pieniä kanuunia, joiden lähellä istuu matruusi piippuaan polttaen. Vasemmalla on kaunis talo, jonka roomalaisnumeroisen otsaman alla seisoo sotamiehiä ja veriset parit, — kaikkialla näette sotilasleirin vastenmielisiä jälkiä. Ensimmäinen vaikutelmanne on ehdottomasti perin vastenmielinen; leiri- ja kaupunkilaiselämän kummallinen sekotus, kauniin

kaupungin ja nokisten vartiotulien, ei suinkaan ole kaunista, vaan tuntuu inhottavalta sekamelskalta; tuntuu melkein kuin kaikki olisivat pelon, vallassa, hyörisivät tietämättä mitä tekevät. Mutta katsokaahan tarkemmin noiden ihmisten kasvoihin, jotka liikkuvat ympärillänne, niin ajattelette kokonaan toista. Tarkastakaahan vain tuota kuormastosotamiestä, joka vie juomaan ruskeaa kolmivaljakkoa ja niin rauhallisesti hyräilee jotain itseksensä, että heti näkee, ettei hän suinkaan joudu ymmälle tuossa kirjavassa joukossa, jota ei hänelle ole olemassakaan, vaan tekee tehtävänsä, olkoonpa se millainen hyvänsä — juottaa hevosen tai raahaa tykkiä — yhtä rauhallisesti, varmasti ja huolettomasti kuin kaikki tuo tapahtuisi jossain Tulassa tai Saranskissa. Saman ilmeen luette sekä upseerin kasvoilla, joka moitteettoman valkeat hansikkaat kädessä astuu ohitsenne, että matruusin, joka istuu tupakoiden vallituksella, sekä työsotamiesten, jotka paareineen odottavat entisen seurahuoneen portailla että neitosen, joka peläten likaavansa ruusunpunaisen hameensa hyppelee kiveltä kivelle kadun poikki.

Niin! Teidät kohtaa varmasti pettymys, jos saavutte Sevastopoliin ensi kertaa. Turhaan etsitte yhdenkään kasvoilla hätäilemisen, hämmingin tai edes innostuksen, kuolemaan valmiuden, päättäväisyyden merkkiä; sellaista ette löydä missään: näette arki-ihmisiä rauhallisesti tekemässä arkitehtäviään, niin että kenties syytätte itseänne tyhjästä intoilusta, rupeatte vähän epäilemään Sevastopolin puolustajain sankarillisuutta, josta teissä ovat herättäneet ajatuksen kertomukset, kuvaukset ja oma kuulemanne ja näkemänne Severnajan puolella. Mutta ennenkuin rupeatte epäilemään, menkää vallinsarville, katselkaa Sevastopolin puolustajia itse puolustuspaikalla tai pikemmin menkää suoraan vastapäätä olevaan taloon, Sevastopolin entiseen seurahuoneeseen, jonka portailla

seisoo sotamiehiä paareineen, — siellä näette Sevastopolin puolustajat, näette kauhistuttavia ja surullisia, suurenmoisia ja naurettavia, mutta ihmeellisiä, mieltäylentäviä näkyjä.

Astutte seurahuoneen suureen saliin. Tuskin olette avannut oven, kun näette telttasängyissä ja parhaastaan lattialla neljä- tai viisikymmentä raajapuoleksi leikattua ja mitä vaikeimmin haavottunutta sairasta, joiden sekä näkö että haju pöyristyttää teitä. Elkkää uskoko tunnetta, joka pidättää teitä salin kynnyksellä — se on huono tunne; astukaa vain eteenpäin, elkkää hävetkö, että tulitte ikäänkuin *katselemaan* kärsiviä, elkkää hävetkö mennä vuoteen viereen ja jutella heidän kanssaan: onnettomat näkevät mielellään inhimillisiä, myötätuntoisia kasvoja, kertovat mielellään kärsimyksistään ja mielellään kuuntelevat rakkauden ja osanoton sanoja. Käytte vuoteiden välissä ja etsitte vähimmin ankaria ja kärsiviä kasvoja, joita rohkenisitte lähestyä puhellaksenne.

— Mihin sinä olet haavottunut? — kysytte epäröiden ja arasti vanhalta perin laihtuneelta sotilaalta, joka vuoteellaan istuen seuraa teitä hyväntahtoisin katsein ja ikäänkuin kutsuu luokseen. Sanon: "kysytte arasti", sillä paitsi syvää myötätuntoa, herättävät kärsimykset jostain syystä myöskin loukkaamisen pelon ja suurta kunnioitusta sitä kohtaan, joka niitä kantaa.

— Jalkaan, — vastaa sotamies; mutta samalla huomaatte peiton poimuista, ettei hänellä jalkaa olekaan. — Jumalan kiitos nyt, — lisää hän: — pois rupean jo pyrkimään.

— Kauanko olet ollut haavottuneena?

— Johan se on seitsemäs viikko menossa, teidän jalosukuisuutenne!

— Onkos nyt kovia kipuja?

— Ei, ei nyt enää ole kipuja; vain pahoiksi ilmoiksi aivan kuin pohkeessa repisi, muuten ei yhtään.

— Kuinka oikein tulit haavotetuksi?

— Viidennellä sarvella, teidän jalosukuisuutenne, kun ensimmäinen pommitus oli: tähtäsin tykkiä ja rupesin menemään, niinkuin ainakin, toiselle ampumareialle, kun se iskee minua jalkaan, että ihankuin kuoppaan putosin. Ei muuta kuin jalka poissa.

— Eikös kovasti koskenut ensi hetkellä?

— Eipä liioin; vain niinkuin jollain tulisella olisi tyrkätty jalkaan.

— No, entäs sitten?

— Sitten ei enää mitään; vasta kun nahkaa vetivät tiukemmalle, rupesi niinkuin kirvelemään. Pääasia on, teidän jalosukuisuutenne, *ettei ajattele mitään*: kun et ajattele, niin ei se olekaan mitään. Paha tulee enimmäkseen siitä, että ihminen ajattelee.

Tällöin lähestyy teitä nainen puettuna harmahtavaan juovikkaaseen hameeseen ja mustaan huiviin kiedottuna; hän sekaantuu keskusteluunne ja rupeaa kertomaan matruusista, hänen kärsimyksistään, epätoivoisesta tilasta, jossa hän oli ollut neljä viikkoa, siitä kuinka hän haavottuneena oli pysäyttänyt parit nähdäkseen meikäläisten patterin yhteislaukauksen, kuinka suuriruhtinaat olivat puhelleet hänen kanssaan ja lahjottaneet hänelle 25 ruplaa ja kuinka hän oli sanonut heille, että hän tahtoo taas vallinsarvelle opettamaan nuoria, vaikkei itse enää kykenekään työhön. Kertoen kaiken tuon yhdessä henkäyksessä nainen katsoo milloin teihin, milloin matruusiin, joka poispäin kääntyneenä ja ikäänkuin kuuntelematta nyppii päänalusellaan liinannukkaa, ja hänen silmistään loistaa aivan kuin hurmaus.

— Se on emäntäni, teidän jalosukuisuutenne! — huomauttaa teille matruusi, aivankuin sanoisi: "elkää panko pahaksenne. Tietäähän akkaväen — tyhmiä lavertelevat."

Te alatte ymmärtää Sevastopolin puolustajia; teitä rupeaa jostain syystä hävettämään tuon miehen edessä. Teitä haluttaisi sanoa hänelle kovin paljon ilmaistaksenne myötätuntonne ja ihmettelyenne; mutta te ette löydä sanoja tai olette tyytymätön niihin, jotka johtuvat mieleenne, — ja niin te vaieten kumarrutte tuon vaiteliaan, itsetiedottoman suuruuden ja mielenlujisuuden, tuon oman arvonsa kainostelun edessä.

— No niin, Jumala suokoon sinun pian parantua, — sanotte hänelle ja pysähdytte toisen sairaan viereen, joka makaa lattialla ja näyttää sietämättömissä tuskissa odottavan kuolemaa.

Se on vaalea verinen mies, jolla on pöhöttyneet kalpeat kasvot. Hän makaa selällään, vasen käsi heitettynä taaksepäin, asennossa, joka ilmaisee hirveätä tuskaa. Kuivasta avoimesta suusta pääsee vaivoin koriseva hengitys; vaaleansiniset tinamaiset silmät ovat kääntyneet nurin ja poispudonneen peiton alta pistää näkyviin oikean käden tynkä, joka on kääritty siteisiin. Väkevä kalmanhaju pöyristyttää teitä, ja kuluttava sisäinen kuume, joka tunkee läpi kärsivän kaikkien elimien, aivankuin tunkee läpi teidänkin ruumiinne.

— Onkos hän tajuttomana? — kysytte naiselta, joka käy perässänne ja katselee teitä ystävällisesti kuin omaa sukulaistaan.

— Ei, kuulee vielä, mutta kovin on huono, — virkkaa hän kuiskaten. — Annoin sille äsken vähän teetä — vaikk'on vieras, täytyy toki sääliä, — niin tuskin maistoi.

— Miltäs nyt tuntuu? — kysytte te häneltä. Haavottunut kääntää silmäteränsä sinne päin, mistä äänenne kuuluu, mutta ei näe eikä ymmärrä teitä.

Sydäntä kouristaa.

Vähän tuonnempana näette vanhan sotamiehen, joka muuttaa paitaa. Hänen kasvonsa ja ruumiinsa ovat

kalmankellertävät ja aivan kuin luurangolla. Kättä ei hänellä ole: se on olkapäätä myöten leikattu pois. Hän istuu pää pystyssä, hän on parantunut; mutta elottomasta, himmeästä katseesta, kasvojen kammottavasta laihuudesta ja kurtuista näette, että tuo ihmisolento on jo elänyt parhaimman osan elämästään.

Toisella puolella näette telttasängyssä kärsivät, kalpeat ja hennot naiskasvot, joiden poskipäillä hehkuva punerrus leikkii.

— Tuota meidän matruusinvaimoa sipaisi viidentenä päivänä pommi jalkaan, — kertoo teille oppaanne: — vei päivällistä miehelleen vallinsarvelle.

— No, poisko leikattiin?

— Yläpuolelta polven leikattiin.

Nyt, jos teillä on vahvat hermot, menette ovesta vasemmalle: siinä huoneessa toimitetaan sitomiset ja leikkaukset. Näette siellä tohtorit kyynäspäitä myöten verisine käsineen ja kalpeine, synkkine muotoineen työssä telttasängyn ympärillä, jossa avoimin silmin ja kuin houreessa puhuen tolkuttomia, väliin yksinkertaisia ja liikuttavia sanoja makaa haavottunut kloroformin vaikutuksen alaisena. Tohtorit tekevät inhottavaa, mutta terveellistä leikkaustyötään. Te näette kuinka terävä käyrä veitsi tunkee valkeaan terveeseen lihaan, näette kuinka haavottunut yhtäkkiä kammottavasti, vihlovasti kirkaisten ja sadatellen herää tuntoihinsa, kuinka välskäri viskaa nurkkaan poisleikatun käden, näette kuinka paareilla samassa huoneessa lepää toinen haavottunut, joka katsellen toverinsa leikkausta lyyhistyy kasaan ja voihkii, ei niin paljon ruumiillisesta kivusta kuin henkisistä odotuksen tuskista, — näette kauhistavia, mieltäjärryttäviä näkyjä, näette sodan — ei säännöllisessä, kauniissa ja loistavassa rintamassa musiikin soidessa ja rumpujen päristessä, lippujen liehuessa ja kenraalien pyörähdellessä ratsuillaan,

vaan näette sodan todellisessa ilmauksessaan, — veressä, kärsimyksissä, kuolemassa...

Astuessanne ulos tästä kärsimysten talosta tunnette ehdottomasti elpymisen tunnetta, hengitätte täysin rinnoin raikasta ilmaa, nautitte oman terveytenne tunnosta, mutta samalla ammennatte näiden kärsimysten tarkastamisesta oman mitättömyytenne tunnon ja tyynesti, epäröimättä menette vallin sarville...

"Mitä merkitsee minunlaiseni maan madon kärsimykset ja kuolema tuollaisten kärsimysten ja tuollaisten kuolosten rinnalla!" Mutta pilvettömän taivaan, helottavan auringon, kauniin kaupungin, avoimen kirkon ja eri tahoille liikkuvan sotilasväen katseleminen saa pian taas mielenne tavallisen huolettomuuden, pikku huolien ja nykyhetkeen viehtymisen tilaan.

Vastaanne tulee kenties kirkosta jonkun upseerin hautajaissaatto ruusunpunaisine ruumisarkkuineen, musiikkeineen ja liehuvine kirkkolippuineen; korviinne kuuluu kenties ampumisen ääntä vallinsarvilta, mutta se ei saata teitä äskeisiin ajatuksiinne, hautajaissaatto näyttää teistä vain kauniilta sotalaiselta näytelmältä, laukausten äänet — kauniilta sotalaisilta ääniltä, ettekä te yhdistä tuohon näytelmään ettekä noihin ääniin selvää, omaan itseenne kohdistuvaa ajatusta kärsimyksistä ja kuolemasta, niinkuin teitte sitomispaikassa.

Kun olette sivuuttanut kirkon ja vallituksen, tulette kaupungin vilkkainta sisäistä elämää sykkivään osaan. Molemmiin puolin on puotien ja ravintolain kylttejä. Kauppiaat, hattu- ja huivipäiset naiset, keikailevat upseerit — kaikki puhuu asukkaiden mielenlujuudesta, itseluottamuksesta, varmuudesta.

Poiketkaa ravintolaan oikealle, jos tahdotte kuunnella merimiesten ja upseerien juttuja: siellä varmaankin jo tarinoidaan viime yöstä, Fenjkasta, 24:n päivän taistelusta,

siitä kuinka kalliilla hinnalla ja rumalla tavalla tarjotaan kyljyksiä ja mitenkä mikin toveri sai surmansa.

— Hitto vie, kuinka meillä nyt on asiat huonosti! — sanoo bassoäänellä valkoverinen, viiksetön meriupseeri, jonka olan yli riippuu kudottu vihreä vyöhikkö.

— Missä meillä? — kysyy toinen.

— Neljännellä vallinsarvella — vastaa nuori upseeri, ja te katsahdatte ehdottomasti mitä suurimmalla huomaavaisuudella jopa kunnioituksella valkoveriseen upseeriin hänen sanoessaan: "neljännellä vallinsarvella". Hänen suuri ujostelemattomuutensa, huitomisensa käsillään, kova naurunsa ja äänensä, mikä kaikki teistä on tuntunut julkeudelta, näyttää teistä nyt olevan vain merkinä siitä perin pöyhistelevästä mielentilasta, johon nuo hyvin nuoret miehet joutuvat vaaran jälkeen; niinpä luulette hänen kertovan kuinka huonosti neljännellä vallinsarvella on asiat pommien ja kuulien vuoksi: vielä mitä! huonosti on sen vuoksi, että on niin paljon likaa. "Mahdotonta mennä patterille", — virkkaa hän, osottaen saappaitaan, jotka yläpuolelle pohkeiden ovat lian peitossa. — "Ja minulta taas parhaimman tykkipäällysmiehen ampuivat, suoraan otsaan pamahuttivat", virkkaa toinen. "Kenen sitten? Mitjuhinin? Eihän... no, tuodaankos sieltä vasikanpaistia, senkin kanaljat!" lisää hän ravintolan palvelijalle... Ei Mitjuhinin, vaan Abramovin. Se poika oli kuudessa hyökkäyksessä mukana.

Pöydän toisessa kulmassa, kyljys- ja hernelautasten sekä pullon takana, jossa on hapanta, "bordeaux'ksi" nimitettyä Kriminviiniä, istuu kaksi jalkaväenupseeria: toinen, nuori, jolla on punainen kaulus ja kaksi tähteä sinellissä, kertoo toiselle, jolla on musta kaulus eikä yhtään tähteä, Alman taistelusta. Edellinen on jo hieman hutikassa ja siitä, että hän tuon tuostakin pysähtelee kertoessaan, epävarmasta katseesta, joka ilmaisee epäilyä, ettei häntä uskota, ja

ennen kaikkea siitä liika suurenmoisesta osasta, jota hän kaikessa tuossa näyttelee ja että kaikki on liika kauheaa, huomaa, että hän poikkeaa koko joukon väaristelemättömästä totuudesta. Mutta eihän teitä liikuta nuo kertomukset, joita kauan vielä tulette kuulemaan Venäjän joka kolkassa: te tahdotte mieluummin mennä vallinsarville, nimenomaan neljännelle, josta teille on niin paljon ja niin monella eri tavalla kerrottu. Kun joku sanoo olleensa neljännellä vallinsarvella, niin hän sanoo sen erityisellä mielihyvällä ja ylpeydellä; kun joku sanoo: menen neljännelle vallinsarvelle, niin hänessä pakostakin huomaa pientä mielenkuohua tai kovin suurta kylmäverisyyttä; kun tahdotaan tehdä pilaa jostakusta, niin sanotaan: sinutpa pitäisi panna neljännelle vallinsarvelle; kun kohdataan paarit ja kysytään: mistä? niin useimmiten vastataan: neljänneltä vallinsarvelta. Yleensä on kaksi aivan erilaista mielipidettä tuosta kauheasta vallinsarvesta: niiden, jotka eivät koskaan ole siellä olleet ja jotka ovat vakuutetut siitä, että neljäs vallinsarvi on varma hauta jokaiselle, joka vain sinne menee, sekä sitten niiden, jotka elävät siellä, kuten valkoverinen laivavänrikki, ja jotka, kun puhuvat siitä, kertovat teille onko siellä kuiva vai likaa, lämmin vai kylmä maaluolassa j.n.e.

Sen puolentunnin kuluessa, jonka vietitte ravintolassa, on sää kerinnyt muuttua: yli meren levinnyt sumu on kokoontunut harmaiksi, ikäviksi, kosteiksi pilviksi ja peittänyt auringon; surullista usvaa vihmoa alas, kastellen katot, katukäytävät ja sotilasviitat...

Kun olette sivuuttanut vielä yhden vallituksen, käännytte portista oikealle ja astutte ylös suurta katua pitkin. Tämän vallituksen takana ovat talot kadun molemmilla puolilla asumattomina, kylttejä ei ole, ovet ovat laudoilla teljetyt, ikkunat säpäleinä, missä on seinännurkka luhistunut, missä katto puhki. Rakennukset näyttävät iäkkäiltä, kaikenlaista

surua ja puutetta kokeneilta sotavanhuksilta, jotka ylpeästi ja vähän halveksien katselevat teitä. Kulkiessanne kompastelette tiellä ajelehtiviin tykinkuuliin ja vesikuoppiin, joita pommit ovat kaivaneet kiviseen maaperään. Kadulla kohtaatte ja ehätätte sotamiesosastoja, jalkakasakoita, upseereja; silloin tällöin tulee vastaan nainen tai lapsi, mutta ei enää hattupäinen nainen, vaan matruusin eukko vanhassa turkissa ja sotilassaappaissa. Kuljettuanne kauemmas katuakin pitkin ja laskeuduttuanne matalan mäen rinteeseen alle, ette ympärillänne enää näe taloja, vaan raunioita, kiviröykkiöitä, lautakasoja, pölkkyläjiä, edessänne jyrkällä mäellä huomaatte mustan likaisen alan, jonka kaivannot ristiinrastiin uurtavat, ja tuo se juuri on nyt neljäs vallinsarvi... Täällä tapaa ihmisiä vielä harvemmassa, naisia ei näe ollenkaan, sotamiehet rientävät, tiellä punottaa veritippoja ja välttämättä kohtaatte täällä neljä sotamiestä paareineen, paareilla kalpean kellertävät kasvot ja verinen sinelli. Jos kysytte: mihin hän on haavottunut? niin paarinkantajat vihaisesti päättään kääntämättä vastaavat: jalkaan tai käteen, jos kysymys on lievästi haavottuneesta; tai ovat jurosti vaiti, jos paareilta ei näy päätä ja niillä lepää kuollut tai vaikeasti haavottunut.

Juuri kun alatte astua mäkeä ylös, viiltää läheltä kuuluva tykinkuulan tai pommin vinkuna vastenmielisesti korviinne. Yhtäkkiä käsitätte, aivan toisella tavalla kuin sitä ennen, niiden äänten merkityksen, joita kuulitte kaupungissa. Jokin viron lohdullinen muisto välähtää yhtäkkiä mielikuvituksessanne, oma persoonanne alkaa enemmän kiinnittää mieltänne kuin havainnot: teiltä riittää vähemmän huomiota kaikkeen ympärillä olevaan, ja vastenmielinen epäröimisen tunne valtaa teidät äkkiä. Mutta huolimatta tuosta kehnosta äänestä, joka yhtäkkiä vaaran uhatessa on alkanut teissä puhua, te, varsinkin kun katsahdatte